

مقاله پژوهشی

اصیل

*Original
Article*

بررسی نقش انس با قرآن کریم در ایجاد سرمایه اجتماعی (مورد مطالعه: دانشجویان دانشگاه تبریز)

حسین احمدی سفیدان^۱؛ زینب احمدپور ترکمانی^۲؛ فاطمه نگهبان قراملکی^۳

چکیده

هدف: هدف این پژوهش بررسی نقش انس با قرآن در ایجاد سرمایه اجتماعی در بین دانشجویان دانشگاه تبریز بود. **روش:** پژوهش حاضر از نوع توصیفی-مقطعی به روش پیمایشی است. جامعه آماری شامل کلیه دانشجویان دانشگاه تبریز بود که ۳۷۸ نفر بر اساس فرمول کوکران و به وسیله نمونه گیری تصادفی-ساده انتخاب شده‌اند. **یافته‌ها:** بر اساس یافته‌های تحقیق میزان سرمایه اجتماعی و انس با قرآن پاسخگویان در حد متوسط به بالا بوده است. مقدار ضریب همبستگی پیرسون بین دو متغیر سرمایه‌ی اجتماعی و انس با قرآن (۰/۴۹۹) بود که در سطح اطمینان ۹۹ درصد معنی دار بوده است. **نتیجه گیری:** نتایج تحقیق حاکی از آن است که مقدار ضریب همبستگی پیرسون بین متغیرهای سرمایه‌ی اجتماعی و ابعاد آن با متغیر انس با قرآن، در سطح اطمینان ۹۹ درصد مثبت و معنی دار بوده است و با بالا رفتن میزان انس با قرآن در دانشجویان، میزان سرمایه اجتماعی آنان نیز افزایش پیدا کرده است.

واژگان کلیدی: انس با قرآن؛ سرمایه اجتماعی؛ انسجام اجتماعی؛ اعتماد اجتماعی؛ مشارکت اجتماعی؛ دانشجویان دانشگاه تبریز.

◆ تاریخ دریافت: ۱۴۰۱/۰۷/۱۸؛ تاریخ پذیرش: ۱۴۰۱/۱۱/۱۲

۱. دکترای علوم سیاسی، دانشیار دانشکده الهیات و علوم اسلامی دانشگاه تبریز (نویسنده مسئول) / نشانی: تبریز؛ بلوار بهمن، دانشگاه تبریز، دانشکده الهیات و علوم اسلامی / شماره: ۰۴۱۳۳۳۷۷۴۷۱ / ho.ahmadi@tabrizu.ac.ir

۲. دانشجوی کارشناسی ارشد رشته تفسیر و علوم قرآن دانشگاه تبریز Zeinabahmadpoor@yahoo.com

۳. دانشجوی کارشناسی ارشد رشته تفسیر و علوم قرآن دانشگاه تبریز nghbanfatmh05@gmail.com

الف) مقدمه

بخش وسیعی از مسائل اجتماعی و فرهنگی جامعه امروزی ما، با نسخه‌های معمولی صاحب‌نظران حل شدنی نیست. شاید دلیل اصلی آن سامان نیافتن این مسائل به تطابق اندک نسخه‌های پیچیده شده، با فرهنگ و ساختارهای اجتماعی جامعه دینی برگردد (شجاعی زند، ۱۳۸۶: ۴۸). در همین راستا، سرمایه اجتماعی نیز از موضوع‌های تأثیرگذاری است که کشورهای مختلف برای تحقق اهداف اجتماعی، اقتصادی و ... از ظرفیت آن بهره می‌گیرند (صمدی و عباسی، ۱۳۹۱: ۸۶). سرمایه اجتماعی، فرآیندهای اجتماعی هستند که با تسهیل کنش اعضای خود، منافعشان را ارتقاء می‌دهند. با این نظرات ابراز شده می‌توان سرمایه اجتماعی را مجموعه‌ای از شبکه‌ها، هنجارها، ارزش‌ها و ادراکی دانست که همکاری گروه‌ها را در جهت کسب منافع متقابل تسهیل می‌کند و این نوع از سرمایه را معمولاً با نرخ مشارکت افراد در زندگی جمعی و وجود عامل اعتماد در بین آنان بیان می‌کنند (اونق و غفاری، ۱۳۸۴: ۱۹۹).

شرط لازم برای پیشرفت جامعه و توسعه همه جانبه آن، ایجاد روابط صحیح، گسترش انسجام اجتماعی، بسط مشارکت اجتماعی و اعتماد متقابل اجتماعی است؛ از این رو سرمایه اجتماعی به عنوان یکی از مهم‌ترین شاخصه‌های رشد و توسعه در هر جامعه‌ای مطرح است. اندیشمندان در تعریف این نوع سرمایه معتقدند که، سرمایه اجتماعی شامل وجوه گوناگون سازمان اجتماعی مانند: اعتماد، هنجارها و شبکه‌هاست که می‌تواند با تسهیل روابط اجتماعی، کارایی جامعه را بهبود بخشند؛ سرمایه اجتماعی نیز مانند سایر سرمایه‌ها مولد است و امکان دستیابی به اهداف مشخص را فراهم می‌کند که بدون آن غیرقابل دسترسی خواهند بود (پاتنام، ۱۳۸۰: ۲۸۵). با این حال و با وجود اهمیت نقش سرمایه اجتماعی در دستیابی سریع‌تر جامعه و سازمان‌ها به اهدافشان، در کشور ما که دارای بافتی دینی و شیعی می‌باشد، هنوز نگاهی جامع و دور از رویکردها و تعابیر غربی و مبتنی بر نگاه درون دینی و بومی به این مفهوم نشده است؛ در حالی که تغییر نگاه غربی به اسلامی و دینی به تمامی مفاهیم سازمانی و به خصوص سرمایه اجتماعی، افزون بر اینکه منجر به توسعه بستر مناسب برای تقویت سرمایه اجتماعی متناسب با فرهنگ دینی جامعه اسلامی می‌شود، منجر به ایجاد پایه‌های محکمی برای توسعه سیستم‌های اجتماعی متناسب با فرهنگ و اعتقادات افراد نیز می‌شود (ترک‌زاده و همکاران، ۱۳۹۶: ۶).

«اجتماع انسانی احتیاج به نظامی دارد که با اتکا به آن روابط انسان‌ها حفظ شود و در جهت کمال پیش رود، نمی‌توان در جامعه‌ای که در آن انسان‌ها حقوق یکدیگر را محترم نمی‌شمرند به بسیاری از اصلاحات و پیشرفت‌ها امیدوار بود.» (احمدی سفیدان، کاظمی زاد، ۱۳۹۸: ۳۶۵) با توجه به اینکه کشور ما جامعه‌ای اسلامی و ارزشی است و بیش از هزار سال است که دین اسلام با روح، فرهنگ، عرف و به ویژه بعد از وقوع انقلاب اسلامی با قوانین این کشور عجین شده است، و قرآن کریم به عنوان یکی از بهترین و موثقی‌ترین منابع ارزشی برای بررسی‌های اجتماعی به شمار می‌رود در این پژوهش تأثیر قرآن بر سرمایه اجتماعی را مورد بررسی قرار داده‌ایم؛ و از آنجا که دانشگاه‌ها یکی از کانون‌های اصلی ایجاد و توسعه سرمایه اجتماعی در عصر حاضر محسوب می‌شوند؛ زیرا بیشترین برنامه‌های توسعه اقتصادی، سیاسی، اجتماعی هر کشوری منوط به توسعه آموزش عالی و کارایی بالای این بخش است (اندیشمند، ۱۳۸۸: ۳۰). از سویی دیگر، جوامع نوین انباشته از مسائل و مشکلات پیچیده‌ای است که دانشگاه‌ها می‌توانند در رفع و پیشگیری آن به میزان قابل ملاحظه‌ای کمک کنند. از این جهت، مسئولیت دانشگاه‌ها و قشر دانشگاهی تغییر کرده و در کنار رسالت قبلی، انتقال دانش و آگاهی، فعالیت و تأثیرگذاری در زمینه امور فرهنگی و اجتماعی پررنگ‌تر شده است (احمری و احمدی، ۱۳۹۳: ۲۸)؛ بنابراین، ارتقای سطح سرمایه اجتماعی در این نهاد ارزشمند، نقش مهمی در مدیریت منابع انسانی دارد؛ زیرا در غیاب سرمایه اجتماعی، سایر سرمایه‌ها اثربخشی خود را از دست می‌دهند و بدون سرمایه اجتماعی، پیمودن راه توسعه و تکامل فرهنگی و اقتصادی، ناهموار و دشوار می‌شود (پاتنام، ۱۳۸۰: ۷۹). ارزش‌های اسلامی، جزء جدای ناپذیر جامعه اسلامی جهت رسیدن به سعادت است، در علم جدید جامعه‌شناسی باید تحلیل‌های ارزشی به شکلی وارد شده و به گونه‌ای روشن در هر بخشی از جامعه بارقه‌ای از ارزش‌های موجود ملاحظه شود. برای رسیدن به این مقصود باید ارزش‌های حاکم بر جامعه تحلیل شده و کم و کیف آن‌ها روشن شود. ارزش‌های واقعی از ارزش‌های ذهنی بازشناسی شوند و بر پایه ارزش‌های علمی شکل گیرند تا بتوانند علمی شده و به اجرا درآیند (مایکل هاوالت و ام‌راش، ۱۳۳، ۱۳۸۰) ارزش‌های ذهنی آن‌هایی هستند که ممکن است در ادبیات، گفتارها و ضرب‌المثل‌ها ملاحظه شوند و ارزش‌های واقعی آن دسته از ارزش‌هایی هستند که در رفتارها و کردارهای عملی مردم مشاهده می‌شوند. امیل دورکیم در کتاب قواعد روش جامعه‌شناسی بیان می‌کند که وظیفه اصلی جامعه‌شناسی بررسی چیزی است که خود آن را واقعیت‌های اجتماعی می‌نامد. او واقعیت‌های اجتماعی را

۵۹۴ ♦ بررسی نقش انس با قرآن کریم در ایجاد سرمایه اجتماعی...

نیروها و ساختارهایی می‌دانست که خارج از افراد قرار دارند و برای آن‌ها الزام‌آورند. بنابراین بررسی ساختارها و نیروهایی چون قوانین و باورهای اخلاقی مشترک و تأثیر آن‌ها بر مردم مسئله مورد توجه بسیاری از نظریه‌پردازان جامعه‌شناسی می‌باشد. (ریترز، ۱۳۹۴، ۱۵۶). بنابراین دانشجویان به علت نقش زیادی که در معادلات، تعاملات و هنجارهای اجتماعی دارند و به‌طور مستقیم با مقوله‌های اجتماعی در ارتباط هستند و به‌عبارت‌دیگر دانشجویان، مهم‌ترین سرمایه‌های انسانی و آینده‌سازان کشور هستند. توجه این قشر، به ارزش‌های دینی از جمله انس با قرآن در حوزه عملکردی، تأثیر بسزایی می‌تواند داشته باشد. قرآن کریم، راه رسیدن انسان به پیشرفت مادی و تعالی معنوی را جز در بطن جامعه میسر نمی‌داند. انس با قرآن کریم به‌مثابه ارزش در جامعه اسلامی است؛ و پیروی عقیدتی و التزام عملی به آموزه‌های آن سبب می‌شود مسلمانان به‌صورت یک اجتماع واحد و در قالب امت اسلامی جمع شوند. از این‌رو در این پژوهش برآنیم تا تأثیر انس با قرآن بر سرمایه اجتماعی را از دیدگاه قشر دانشجو مورد بررسی قرار دهیم.

با توجه به مطالب مذکور در این پژوهش محقق در پی پاسخگویی به سؤالات زیر است:

- میزان سرمایه اجتماعی موجود در بین دانشجویان در چه حدی است؟
- بین میزان سرمایه اجتماعی با میزان انس با قرآن در بین دانشجویان رابطه معناداری وجود دارد؟

- بین سن و میزان سرمایه اجتماعی در بین دانشجویان رابطه معنی‌داری وجود دارد؟
- میانگین سرمایه اجتماعی در بین دانشجویان برحسب متغیرهای (جنس، وضعیت تأهل، مقطع تحصیلی و رشته تحصیلی) متفاوت و معنی‌دار می‌باشد؟

ب) پیشینه تجربی پژوهش

در سال‌های اخیر پژوهش‌هایی در زمینه سرمایه اجتماعی انجام شده است. به نظر می‌رسد که اهمیت مقوله سرمایه اجتماعی در ایران یکی از دلایل توجه پژوهشگران به این حوزه است از جمله:

۱- ولی نژاد و میرفردی (۱۳۹۸) در تحقیقی با عنوان رابطه بین سرمایه اجتماعی و دین‌داری دانشجویان دانشگاه یاسوج به بررسی رابطه بین سرمایه اجتماعی و دین‌داری در بین دانشجویان پرداختند. نتیجه این پژوهش، نشان داد که سرمایه اجتماعی با متغیری چون

دین که قابلیت انسجام بخشی را داراست، از هم افزایی قابل توجهی برخوردار است و تقویت هر یک به تقویت دیگری می انجامد.

۲_ قربانی (۱۳۹۷) در تحقیقی با عنوان بررسی رابطه میان دین داری و سرمایه اجتماعی در میان دانشجویان دانشگاه گلستان به شناسایی رابطه میان دین داری با سرمایه اجتماعی و ابعاد آن پرداخته است. نتایج نشان داد که بین دین داری و سرمایه اجتماعی دانشجویان رابطه مثبت و معنی دار قوی وجود دارد. علاوه بر این، بین ابعاد دین داری با ابعاد سرمایه اجتماعی (اعتقادی، عاطفی، پیامدی و مناسکی) رابطه معنی دار مورد تأیید قرار گرفت.

۳_ مسعودنیا و همکاران (۱۳۹۲) در تحقیقی با عنوان بررسی رابطه دینداری و سرمایه اجتماعی در میان دانشجویان دانشگاه اصفهان به بررسی رابطه میان دینداری و سرمایه اجتماعی دانشجویان پرداختند. یافته های تحقیق نشان می دهد که به غیر از متغیر برون زاد ساختمندی که رابطه معناداری با دینداری ندارد، بقیه ابعاد سرمایه اجتماعی (هنجارهای نهادی، ساختمندی خودجوش) رابطه ای مستقیم و معنادار با میزان دینداری افراد دارد.

۴_ افشانی و همکاران (۱۳۹۱) در تحقیقی با عنوان رابطه دینداری با سرمایه اجتماعی در شهر نجف آباد به بررسی رابطه دینداری با سرمایه اجتماعی در بین افراد ۱۵ ساله و بیشتر شهر نجف آباد گرد پرداختند. نتایج حاکی از آن است که بین ابعاد مختلف دینداری و مؤلفه های سرمایه اجتماعی رابطه مستقیم و معنی داری وجود دارد. همچنین ابعاد فکری و مناسکی سازه دینداری قوی ترین همبستگی مستقیم را با ابعاد مختلف سرمایه اجتماعی دارند.

۵_ ربانی و طاهری (۱۳۸۷) در تحقیقی با عنوان تبیین جامعه شناختی میزان دین داری و تأثیر آن بر سرمایه اجتماعی در بین ساکنان شهر جدید بهارستان اصفهان به تبیین جامعه شناختی میزان دین داری ساکنان شهر جدید بهارستان و تأثیر آن بر سرمایه اجتماعی پرداختند. یافته ها حاکی از رابطه مثبت و معنادار بین میزان پایبندی مذهبی (دین داری) افراد با تأثیر پذیری آن ها از گروه های مرجع و میزان مصرف رسانه های داخلی و رابطه معکوس و معنادار میزان پایبندی مذهبی با متغیرهای میزان مصرف رسانه های خارجی و عرفی شدن و پایگاه اجتماعی - اقتصادی افراد است.

از میان تحقیقات ذکر شده در حوزه سرمایه اجتماعی، متغیر دینداری همواره مورد توجه و بررسی پژوهشگران بوده است. بدین ترتیب در این پژوهش از بررسی متغیر دینداری

به صورت کلی اجتناب کرده و به بررسی جزئی تر نقش قرآن کریم و انس با آن، به عنوان یکی از مؤلفه های متغیر دینداری، پرداخته شده است.

ج) تمهیدات نظری تحقیق

در عصر کنونی، اصطلاح سرمایه اجتماعی به یکی از مهم ترین و پرکاربردترین مفهوم چندبعدی در حوزه مطالعات اجتماعی تبدیل شده است. تحقیقات جامعه‌شناختی در چند دهه اخیر نشان می‌دهد که سرمایه اجتماعی بر روی عملکرد متغیرهای اساسی جامعه از جمله: اقتصاد، فرهنگ، ارتباطات، مدیریت، توسعه و ... تأثیرگذار بوده است. مفهوم فعلی اصطلاح سرمایه اجتماعی ابتدا، در مطالعات جاکوبز شکل گرفت. از نظر او سرمایه اجتماعی برای بقا و روابط اجتماعی ضروری است؛ زیرا در گذر زمان شبکه وسیع ارتباطات را توسعه می‌دهد و چنین شبکه‌ای، مبنایی برای اعتماد، همکاری و کنش‌های جمعی در اجتماعات شهری فراهم می‌کند (سپهوند و جعفری، ۱۳۹۵: ۵۲۸). همچنین، پیر بوردیو، سرمایه اجتماعی را شامل روابط اجتماعی‌ای می‌داند که یک فرد می‌تواند برای دسترسی به منابع، با کسانی که در ارتباط است؛ استفاده کند (افشانی و جعفری، ۱۳۹۵: ۹۹). جیمز کلمن نیز که یکی دیگر از بنیان‌گذاران سرمایه اجتماعی است، از واژگان متفاوتی در تعریف کارکردی خود از «سرمایه اجتماعی» استفاده نموده است. از نظر کلمن: سرمایه اجتماعی نه یک جوهر واحد، بلکه ذات‌های متکثر است که همه آن‌ها از خصلت ساختمان‌داری اجتماعی و تسهیل‌کنندگی کنش‌های کنشگران در داخل ساختارها برخوردار است. سرمایه اجتماعی مانند شکل‌های دیگر سرمایه، مولد است و دست‌یابی به اهداف معینی را، که در فقدان آن دست‌یافتنی نیست، امکان‌پذیر می‌سازد. سرمایه اجتماعی مانند سرمایه فیزیکی و انسانی کاملاً تعویض‌پذیر نیست، اما نسبت به فعالیت‌های بخصوصی تعویض‌پذیر است. شکل معینی از سرمایه اجتماعی، که در تسهیل کنش‌های معینی ارزشمند است، ممکن است برای کنش‌های دیگر بی‌فایده یا حتی زیانمند باشد. سرمایه اجتماعی برخلاف سرمایه انسانی در افراد، و برخلاف سرمایه مالی، در ابزار فیزیکی و تولیدی قرار ندارد، بلکه به‌طور ذاتی، در ساختار روابط کنشگران با هم و روابط آن‌ها حضور دارد (فصیحی، ۱۳۸۶: ۸۲). از اینرو کلمن سرمایه اجتماعی را بخشی از ساختار اجتماعی می‌داند که به کنشگر اجازه می‌دهد تا با استفاده از آن به منابع خود دست یابد. به اعتقاد کلمن سرمایه اجتماعی منبعی برای کنش افراد است. برای مثال گروهی از افراد که واقعاً به یکدیگر اعتماد دارند در قیاس با گروهی فاقد آن، از قوای همکاری بیشتری با یکدیگر برخوردارند (کلاستری و همکاران، ۱۳۹۵: ۴۷). کلمن

معتقد است که سرمایه اجتماعی، منفعت عمومی تولید می‌کند، یعنی اینکه هر شخصی که در داخل شبکه تعاملی قرار دارد می‌تواند از مزایای آن بهره‌مند شود (ذهبی، ۱۳۹۴: ۸۱). کلمن از جمله نظریه پردازان سرمایه اجتماعی است که بر تأثیر ایدئولوژی در تقویت سرمایه اجتماعی تأکید می‌کند. ایشان معتقد است ایدئولوژی از طریق تحمیل این ایده به فرد که به سود کسی یا چیزی غیر از خودش عمل کند، موجد سرمایه اجتماعی است. در واقع دین و هویت دینی قادر است فروبستگی شبکه‌های اجتماعی روابط را تقویت کند؛ به گونه‌ای که روابط اجتماعی را افزایش داده و باعث افزایش سرمایه اجتماعی شود (مسعودنیا و همکاران، ۱۳۹۲: ۴۴۰).

فوکویاما، یکی دیگر از نظریه‌پردازانی است که درباره تأثیر دین در تقویت سرمایه اجتماعی نظریه پردازی کرده است. وی از متفکران معاصر، مثل دورکیم و پارسونز، ارزش‌ها و هنجارهای حاکم بر گروه را در تعریف سرمایه اجتماعی وارد نموده و تعریف او از سرمایه اجتماعی چنین است: سرمایه اجتماعی را به سادگی می‌توان به‌عنوان وجود مجموعه معینی از هنجارها یا ارزش‌های غیررسمی تعریف کرد که اعضای گروهی که همکاری و تعاون میانشان مجاز است، در آن سهیم هستند. مشارکت در ارزش‌ها و هنجارها، به‌خودی‌خود باعث تولید سرمایه اجتماعی نمی‌گردد؛ چراکه این ارزش‌ها ممکن است ارزش‌های منفی باشند؛ بنابراین، از نظر فوکویاما، هنجارهایی که به همکاری منتهی می‌گردند و اموری همانند درست کاری، وفای به عهد، قابل اعتماد بودن در انجام وظیفه و امثال آن را بسط می‌دهند به سرمایه اجتماعی منجر می‌شوند. فوکویاما اعتقاد دارد: سرمایه اجتماعی زیرمجموعه سرمایه انسانی نیست؛ زیرا سرمایه اجتماعی به گروه‌ها تعلق دارد و نه افراد، و هنجارهایی که شالوده سرمایه اجتماعی را تشکیل می‌دهند در صورتی معنا دارند که بیش از یک فرد در آن‌ها سهیم باشد (فصیحی، ۱۳۸۶: ۸۳). فوکویاما در تقسیم‌بندی منابع سرمایه اجتماعی آن را به دودسته بیرونی و درونی تقسیم کرده است و یکی از منابع بیرونی را دین و هویت دینی عنوان می‌کند. وی بر این باور است که دین و هویت دینی یکی از سرچشمه‌های سرمایه اجتماعی است و طبق نظر وی ادیان و مذاهب با ترویج اندیشه‌هایی چون صداقت، اعتماد، مشارکت و ایثار موجب افزایش سرمایه اجتماعی می‌شود؛ اما او این قاعده را عام نمی‌داند و معتقد است تنها ادیان می‌توانند در این زمینه موفق عمل کنند که علاوه بر ایجاد اعتماد داخلی زمینه برقراری روابط مؤثر و مفید را با دیگر گروه‌های مذهبی متفاوت ایجاد کنند (مسعودنیا و همکاران، ۱۳۹۲: ۴۴۰).

باتوجه به توضیحاتی که در خصوص سرمایه اجتماعی از منظر نظریه پردازان این حوزه ارائه شده تأثیر دین در ارتقاء سرمایه اجتماعی پذیرفته‌اند. به‌ویژه ادیانی که الهی هستند دین اسلام به‌عنوان آخرین دین از طرف خداوند متعال برای هدایت انسان‌ها به حضرت محمد (ص) خاتم پیامبران نازل شده است؛ و قرآن معجزه پیامبر اسلام است که در آموزه‌های قرآن آن، به مباحث اجتماعی و امور جمعی تأکید شده است، که امروزه تحت عنوان سرمایه اجتماعی از آن نامبرده می‌شود. براساس این آموزه‌ها، فعالیت‌های دینی و وجود مراکز مذهبی، همچون مساجد در ارائه خدمات و کمک‌رسانی به مردم، ایجاد وحدت و همبستگی بین افراد، کمک به تعلیم و تربیت فرزندان و خانواده، اطلاع‌رسانی‌های اجتماعی، فرهنگی، سیاسی و... به افزایش اعتماد، انسجام، مشارکت و درنهایت به ارتقاء سرمایه اجتماعی در بین آحاد جامعه کمک کرده است.

براساس مباحث نظری مطرح شده، پژوهش حاضر درصدد اثبات فرضیه‌های زیر است:

۱- بین میزان سرمایه اجتماعی با میزان انس با قرآن در بین دانشجویان رابطه معناداری وجود دارد.

۲- بین سن و میزان سرمایه اجتماعی در بین دانشجویان رابطه معنی‌داری وجود دارد.

۳- میانگین سرمایه اجتماعی در بین دانشجویان برحسب متغیرهای (جنس، وضعیت تأهل، مقطع تحصیلی و رشته تحصیلی) متفاوت و معنی‌دار می‌باشد.

د) روش تحقیق

نوع تحقیق در این پژوهش از نوع کاربردی و باهدف تبیینی است. روش اجرای تحقیق پیمایش است. این تحقیق از نظر وسعت پهنانگر و از نظر زمانی یک بررسی مقطعی است که در زمان خاصی انجام می‌شود. جامعه آماری محقق در این پژوهش کلیه دانشجویان دانشگاه تبریز می‌باشد که طبق آمار ۲۴۰۰۰ نفر می‌باشند. در این پژوهش جهت تعیین حجم نمونه آماری از فرمول کوکران استفاده شده است و تعداد ۳۷۸ نفر به شیوه نمونه‌گیری تصادفی ساده انتخاب شدند. روش آماری مورد استفاده شامل آزمون تی، تحلیل واریانس یک‌طرفه، ضریب همبستگی پیرسون و رگرسیون خطی بود. برای تحلیل داده‌ها از نرم‌افزار SPSS استفاده شده است. در این پژوهش ابزار گردآوری داده پرسشنامه بوده است.

در این پژوهش، اطلاعات با استفاده از پرسشنامه‌ای شامل اطلاعات دموگرافیک و برای سنجش متغیر انس با قرآن، پرسشنامه انس با قرآن با ۲۰ گویه، ۱۹ گویه در طیف لیکرت ۶ گزینه‌ای (خیلی کم، کم، نسبتاً کم، نسبتاً زیاد، زیاد، خیلی زیاد) و ۱ گویه مربوط به فاصله

حسین احمدی سفیدان و همکاران ♦ ۵۹۹

زمانی قرآن خواندن با ۶ گزینه (هر روز، هر ۲-۶ روز، هر هفته، هر ماه، هر ۳ ماه، بیشتر از ۳ ماه) مورد استفاده قرار گرفت.

جهت بررسی متغیر سرمایه اجتماعی از پرسشنامه محقق ساخته با ۱۳ گویه استفاده شده است. به این صورت که محقق طبق مطالب نظری و تحقیقات به انجام رسیده سؤالاتی را طراحی و در ابتدای کار توسط چند متخصص مورد بررسی قرار گرفته است. متغیر سرمایه اجتماعی در سه بعد اعتماد، انسجام و مشارکت مورد بررسی قرار گرفت. سطح سنجش متغیر فاصله‌ای است. طیف مورد استفاده لیکرت با ۵ گزینه (کاملاً موافقم، موافقم، نظری ندارم، مخالفم، کاملاً مخالفم) می‌باشد.

از لحاظ نمره گذاری به صورت ۱، ۲، ۳، ۴، ۵ یا برعکس ۵، ۴، ۳، ۲، ۱ با توجه به جهت سؤالات نمره گذاری شده‌اند. برای به دست آوردن نمره هر بعد، مجموعه امتیازات سؤالات مربوط به آن بعد را با هم جمع نموده و برای به دست آوردن امتیاز کلی پرسشنامه‌ها، مجموعه امتیازات همه سؤالات با هم جمع شده‌اند.

جهت بررسی پایایی از آلفای کرونباخ استفاده شده است. نتایج این بررسی در جداول زیر ذکر شده است.

جدول شماره ۱: جدول پایایی متغیر انس با قرآن

آلفای کرونباخ	گویه‌ها
۰/۹۳۷	توجه به معانی قرآن، گوش دادن به لوح های قرائت، به کار بردن آموزه‌های قرآن را در زندگی، احساس آرامش بعد از خواندن قرآن، قرآن را به‌عنوان مشکل‌گشای زندگی خود دانستن، اثرگذار قرآن بر زندگی خانوادگی، به کار گرفتن قرآن را در امورات شغلی خود، به کار گرفتن قرآن را در امورات اجتماعی خود، پناه بردن از مشکلات به خواندن قرآن، ناراحت شدن در صورت نخواندن قرآن، مأنوس شدن با قرآن، قرآن را ناظر دیدن، برای انس با قرآن برنامه داشتن، قرآن و آموزه‌های آن جزئی از شخصیت شدن، تغییر رفتار و شخصیت با قرآن، توصیه دیگران به خواندن قرآن، ختم قرآن، شرکت در نشست‌ها و جلسات قرآنی.

جدول شماره ۲: جدول پایایی متغیر مستقل سرمایه اجتماعی و ابعاد آن

مقدار آلفا	گویه‌ها	نام متغیر
۰/۷۰۲	قرض دادن پول به دیگران، اعتماد به دیگران، اعتماد به سازمان‌ها، اعتماد به مسئولین	اعتماد

۰/۸۳۷	۰/۷۲۲	کمک به نیازمندان، روابط صمیمی با دیگران، دوستی با سایر اقوام، دوستی با افراد مذاهب دیگر، حمایت عاطفی از جانب آشنایان	انسجام	سرمایه اجتماعی
	۰/۷۵۷	حضور در هیئت های مذهبی، مشارکت در کمک به نیازمندان، شرکت در فعالیت های ورزشی	مشارکت	

ه) یافته های پژوهش

۱. توصیف یافته ها

جامعه آماری پژوهش حاضر کلیه دانشجویان دانشگاه تبریز می باشد. دامنه سنی پاسخگویان بین ۱۸ تا ۴۹ سال متغیر می باشد. از بین پاسخگویان ۲۷ درصد مرد و ۷۳ درصد زن می باشد.

جدول شماره ۳: توزیع فراوانی وضعیت جنسیت پاسخگویان

جنسیت	فراوانی	درصد فراوانی	درصد فراوانی تجمعی
مرد	۱۰۳	۲۷.۲	۲۷.۲
زن	۲۷۵	۷۲.۸	۱۰۰.۰
کل	۳۷۸	۱۰۰.۰	-

وضعیت تأهل پاسخگویان مورد مطالعه در این تحقیق در قالب یک متغیر اسمی چند حالتی مورد سنجش قرار گرفته است. از بین ۳۷۸ نفر نمونه آماری (۸۰/۷ درصد) مجرد، (۱۸/۸ درصد) متأهل و (۰/۵ درصد) مطلقه می باشند. در این تحقیق تعداد مجردها بیشتر از تعداد متأهلین بوده است و با توجه به اینکه جامعه آماری در تحقیق دانشجویان بوده، این امر طبیعی به نظر می رسد.

جدول شماره ۴: توزیع فراوانی وضعیت تأهل پاسخگویان

وضعیت تأهل	فراوانی	درصد فراوانی	درصد فراوانی تجمعی
مجرد	۳۰۵	۸۰.۷	۸۰.۷
متأهل	۷۱	۱۸.۸	۹۹.۵
مطلقه	۲	.۵	۱۰۰.۰
کل	۳۷۸	۱۰۰.۰	-

حسین احمدی سفیدان و همکاران ♦ ۶۰۱

در این پژوهش، رشته‌های تحصیلی به ۵ دسته تقسیم‌بندی شدند که عبارتند از: رشته‌های علوم اجتماعی (جغرافیا، روانشناسی، علم اقتصاد و...)، دسته دوم رشته‌های علوم انسانی (ادبیات، تاریخ، فلسفه و...)، رشته‌های علوم طبیعی (شیمی، علوم زمین، علوم زیستی و...)، رشته‌های علوم صوری (آمار، ریاضیات، علوم رایانه و...) و رشته‌های علوم کاربردی (آموزش و پرورش، علوم بهداشت و درمان، مهندسی و...). توزیع فراوانی رشته تحصیلی پاسخگویان به شرح جدول زیر است.

جدول شماره ۵: توزیع فراوانی وضعیت رشته تحصیلی پاسخگویان

رشته تحصیلی	فراوانی	درصد فراوانی	درصد فراوانی تجمعی
علوم اجتماعی	۶۴	۱۶.۹	۱۶.۹
علوم انسانی	۱۰۹	۲۸.۸	۴۵.۸
علوم طبیعی	۲۶	۶.۹	۵۲.۶
علوم کاربردی	۱۴۶	۳۸.۶	۹۱.۳
علوم صوری	۳۳	۸.۷	۱۰۰.۰
کل	۳۷۸	۱۰۰.۰	-

از میان پاسخگویان (۸۹/۹ درصد) در مقطع کارشناسی، (۸/۲ درصد) در مقطع کارشناسی ارشد و (۱/۹ درصد) در مقطع دکتری می‌باشند که به دلیل شیوه نمونه‌گیری مورد استفاده در پژوهش این امر طبیعی به نظر می‌رسد.

جدول شماره ۶: توزیع فراوانی مقطع تحصیلی پاسخگویان

مقطع تحصیلی	فراوانی	درصد فراوانی	درصد فراوانی تجمعی
کارشناسی	۳۴۰	۸۹.۹	۸۹.۹
کارشناسی ارشد	۳۱	۸.۲	۹۸.۱
دکتری	۷	۱.۹	۱۰۰.۰
کل	۳۷۸	۱۰۰.۰	-

۲. استنباط یافته‌ها

جدول زیر، نتایج مربوط به برخی آماره‌های مربوط به متغیر سرمایه اجتماعی را نشان می‌دهد که با توجه به این جدول می‌توان گفت، میانگین متغیر سرمایه اجتماعی در بین

۶۰۲ ♦ بررسی نقش انس با قرآن کریم در ایجاد سرمایه اجتماعی...

پاسخگویان (۴۳/۵۷) می‌باشد که با توجه به درصد میانگین محاسبه شده (۷۱ درصد) می‌توان گفت، میزان سرمایه اجتماعی پاسخگویان در حد متوسط به بالا می‌باشد.

جدول شماره ۷: جدول آماره‌های متغیر سرمایه اجتماعی و ابعاد آن

نام متغیر	میانگین	انحراف معیار	واریانس	چولگی	کشدگی	کمینه	بیشینه	میانگین درصدی
سرمایه اجتماعی	۴۳.۵۷۱۴	۷.۶۸۳۸۳	۵۹.۰۴۱	-۰.۲۰۱	-۰.۳۵۱	۲۳.۰۰	۶۱.۰۰	۷۱/۴۲
انسجام اجتماعی	۱۹.۹۳۳۹	۳.۸۴۴۹۲	۱۴.۷۸۳	-۰.۵۸۳	-۰.۲۵۰	۸.۰۰	۲۵.۰۰	۷۹/۷۲
مشارکت اجتماعی	۱۰.۲۸۸۴	۲.۹۰۵۹۴	۸.۴۴۴	-۰.۱۹۳	-۰.۷۲۳	۳.۰۰	۱۵.۰۰	۶۸/۵۳
اعتماد اجتماعی	۱۳.۳۴۹۲	۳.۷۳۴۵۳	۱۳.۹۴۷	-۰.۰۱۴	-۰.۴۶۰	۵.۰۰	۲۳.۰۰	۵۸

همچنین با بررسی درصد میانگین محاسبه شده برای هر کدام از ابعاد متغیر سرمایه اجتماعی نیز می‌توان گفت، پاسخگویان مورد بررسی بیشترین میزان سرمایه اجتماعی را در بعد انسجام اجتماعی (۸۰ درصد) و کمترین میزان را در بعد اعتماد اجتماعی (۵۸ درصد) دارند.

بنا بر اطلاعات جدول زیر، می‌توان گفت میانگین متغیر انس با قرآن در بین پاسخگویان (۶۶/۱۱) می‌باشد که با توجه به درصد میانگین محاسبه شده (۶۶ درصد) می‌توان گفت، میزان انس با قرآن پاسخگویان در حد متوسط به بالا می‌باشد.

جدول شماره ۸: جدول آماره‌های متغیر انس با قرآن

نام متغیر	میانگین	انحراف معیار	واریانس	چولگی	کشدگی	کمینه	بیشینه	میانگین درصدی
انس با قرآن	۶۶.۱۱	۱۶.۹۹	۲۸۸.۷۱۶	-۰.۵۵۶	-۰.۱۷	۲۳.۰۰	۱۰۰.۰۰	۶۶/۱۱

در بررسی میزان همبستگی بین متغیر سرمایه‌ای اجتماعی و متغیر انس با قرآن از ضریب همبستگی پیرسون استفاده شده است. نتایج این بررسی در جدول زیر درج شده است. با توجه به نتایج جدول می‌توان گفت، مقدار ضریب همبستگی پیرسون بین دو متغیر سرمایه‌ای

حسین احمدی سفیدان و همکاران ♦ ۶۰۳

اجتماعی و انس با قرآن (۰/۴۹۹) می باشد که در سطح اطمینان ۹۹ درصد معنی دار می باشد. قابل ذکر است که شدت این همبستگی در حد نسبتاً قوی است.

جدول شماره ۹: جدول نتایج آزمون پیرسون بین متغیر سرمایه‌ی اجتماعی و ابعاد آن با انس با قرآن

متغیرها	ضریب پیرسون	سطح معناداری	تعداد مشاهدات
سرمایه اجتماعی و انس با قرآن	.۴۹۹ ^{**}	.۰۰۰	۳۷۸
انسجام اجتماعی و انس با قرآن	.۱۷۸ ^{**}	.۰۰۱	۳۷۸
مشارکت اجتماعی و انس با قرآن	.۵۷۹ ^{**}	.۰۰۰	۳۷۸
اعتماد اجتماعی و انس با قرآن	.۳۹۳ ^{**}	.۰۰۰	۳۷۸

همچنین با توجه به نتایج جدول، مقدار ضریب همبستگی پیرسون بین متغیرهای انسجام اجتماعی و مشارکت اجتماعی و اعتماد اجتماعی با متغیر انس با قرآن در سطح اطمینان ۹۹ درصد معنی دار است.

برای بررسی رابطه بین جنس با متغیر سرمایه اجتماعی از آزمون تی تست استفاده شده است. نتایج این آزمون در جدول زیر درج شده است. با توجه به سطح معناداری (۰/۱۱۷)، این رابطه معنی دار نیست.

جدول شماره ۱۰: جدول نتایج آزمون تی بین جنس با سرمایه اجتماعی

متغیر	دامنه اختلاف بین دو متغیر		خطای استاندارد	اختلاف میانگین	سطح معناداری	درجه آزادی	t	سطح معناداری	F
	بیشترین	کمترین							
جنس	۱.۴۴۲	-۲.۰۵۲۴	۰.۸۸۸۶۸	-۰.۳۰۵۰۳	۰.۷۳۲	۳۷۶	-۰.۳۴۳	۰.۱۱۷	۲.۴۶۷
	۱.۳۴۳	-۱.۹۵۳۳	۰.۸۳۶۱۲	-۰.۳۰۵۰۳	۰.۷۱۶	۲۰۷.۸۶۲	-۰.۳۶۵		

در بررسی میزان همبستگی بین متغیر سرمایه اجتماعی و سن از ضریب همبستگی پیرسون استفاده شده است. نتایج این بررسی در جدول زیر درج شده است. با توجه به نتایج جدول می توان گفت، مقدار ضریب همبستگی پیرسون بین دو متغیر سرمایه اجتماعی و سن (۰/۰۲۵-) می باشد. با توجه به سطح معناداری (۰/۶۳۲)، این رابطه معنی دار نمی باشد.

جدول شماره ۱۱: جدول نتایج آزمون پیرسون بین متغیر سرمایه اجتماعی و سن

متغیرها	ضریب پیرسون	سطح معناداری	تعداد مشاهدات
سرمایه اجتماعی و سن	-۰.۲۵	.۶۳۲	۳۷۸

در بررسی میانگین متغیر سرمایه اجتماعی با مقطع تحصیلی، رشته تحصیلی و وضعیت تأهل، از آزمون آنالیز واریانس یک طرفه استفاده شده است. با توجه به نتایج جدول زیر و سطح معناداری و مقدار F نشان می‌دهد بین افرادی که به لحاظ رشته تحصیلی، مقطع تحصیلی و وضعیت تأهل با هم فرق دارند، در میانگین سرمایه اجتماعی تفاوت وجود ندارد.

جدول شماره ۱۲: جدول نتایج آزمون آنالیز واریانس یک طرفه

متغیر	منبع تغییرات	مجموع مربعات آزادی	درجه آزادی	میانگین مربعات	F	سطح معنی داری
رشته تحصیلی	بین گروه‌ها	۲۳۶.۸۵۳	۴	۵۹.۲۱۳	۱.۰۰۳	.۴۰۶
	درون گروه‌ها	۲۲۰۲۱.۷۱۹	۳۷۳	۵۹.۰۳۹		
	کل	۲۲۲۵۸.۵۷۱	۳۷۷			
مقطع تحصیلی	بین گروه‌ها	۲۶۰.۶۸۶	۲	۱۳۰.۳۴۳	۲.۲۱۶	.۱۱۰
	درون گروه‌ها	۲۱۹۹۷.۷۰۱	۳۷۴	۵۸.۸۱۷		
	کل	۲۲۲۵۸.۳۸۷	۳۷۶			
وضعیت تأهل	بین گروه‌ها	۲۱۶.۲۶۶	۲	۱۰۸.۱۳۳	۱.۸۴۰	.۱۶۰
	درون گروه‌ها	۲۲۰۴۲.۳۰۵	۳۷۵	۵۸.۷۷۹		
	کل	۲۲۲۵۸.۵۷۱	۳۷۷			

برای تعیین سهم تأثیرگذاری نسبی متغیرهای مستقل بر روی سرمایه اجتماعی از تحلیل رگرسیونی چندگانه و روش گام به گام 5 استفاده شد. با توجه به نتایج جدول زیر، در مجموع ۲۴ درصد از تغییرات مربوط به سرمایه اجتماعی را این متغیر انس با قرآن تبیین می‌کند.

جدول شماره ۱۳: جدول ضرایب رگرسیونی چندگانه و تبیین‌کننده‌های سرمایه اجتماعی

همبستگی چندگانه	ضریب تعیین شده	ضریب تعیین شده	دوربین واتسون
.۴۹۹	.۲۴۷	.۲۴۹	۱.۸۹۷

مهم‌ترین کاربردی که جدول Anova یا جدول شماره ۱۴ دارد، نشان دادن این مورد هست که آیا میزان تبیین متغیرهای مستقل بر روی متغیر وابسته اثر معناداری هست یا نه. مقدار sig برای مدل زیر $0/000$ می‌باشد و حاکی از این است که مدل رگرسیونی ایجاد شده مدل معناداری می‌باشد. به عبارتی دیگر مدل رگرسیونی ایجاد شده مدل خوبی می‌باشد و متغیر مستقل قادر است تغییرات متغیر وابسته را تبیین کند.

جدول شماره ۱۴: جدول نتایج آزمون رگرسیونی چندگانه و تبیین‌کننده‌های سرمایه اجتماعی

منبع تغییرات	مجموع مربعات	درجه آزادی	میانگین مربعات	b	سطح معنی‌داری
رگرسیون	۵۵۳۷.۸۴۳	۱	۵۵۳۷.۸۴۳	۱۲۴.۵۳۰	...
باقی‌مانده	۱۶۷۲۰.۷۲۹	۳۷۶	۴۴.۴۷۰		
کل	۲۲۲۵۸.۵۷۱	۳۷۷			

از دیگر بخش‌های مهم در تحلیل مدل‌های رگرسیونی مقادیر ضرایب b می‌باشد. این ضرایب نشان‌دهنده‌ی میزان تأثیر متغیر مستقل بر روی متغیر وابسته می‌باشد. علامت مثبت نشان از تأثیر مثبت و علامت منفی نشان از تأثیر منفی متغیر مستقل بر روی متغیر وابسته می‌باشد. با توجه به نتایج جدول زیر می‌توان گفت، ضریب b متغیر انس با قرآن ($0/۲۲۶$) می‌باشد. به عبارتی دیگر هر ۱ واحد افزایش در نمره انس با قرآن می‌تواند متغیر وابسته تحقیق را با ضریب $0/۲۲$ افزایش دهد، که با توجه به سطح معناداری ضریب مربوطه ($0/۰۰۰$) می‌توان گفت که تأثیر مذکور در سطح آماری بالایی معنادار می‌باشد.

جدول شماره ۱۵: جدول ضرایب بنای مربوط به مدل رگرسیونی سرمایه اجتماعی

منبع تغییرات	Beta	B	T	سطح معناداری	Tolerance	VIF
عرض از مبدأ		۴۸.۶۵۹	۲۰.۷۷۲	...		
انس با قرآن	.۴۹۹	.۲۲۶	۱۱.۱۵۹	...	۱.۰۰۰	۱.۰۰۰

و) بحث و نتیجه گیری

سرمایه اجتماعی از جمله مفاهیم مهم در جامعه‌شناسی نوین است، که به ارتباطات میان اعضای یک جامعه به عنوان یک منبع با ارزش اشاره دارد که از طریق خلق اعتماد، انسجام و مشارکت دو سویه موجب تحقق اهداف اعضا می‌شود؛ و قرآن کریم به عنوان یکی از بهترین و موثرترین منابع ارزشی برای بررسی‌های اجتماعی است. از آنجایی که سرمایه اجتماعی به زندگی افراد معنی و مفهوم می‌دهد و زندگی را ساده و لذت‌بخش می‌کند. ردپای سرمایه اجتماعی را می‌توان در هنجارهای مربوط به معاملات، در مشارکت‌های مردمی، روابط همه گروه‌های اجتماعی از جمله گروه‌های مذهبی، ورزشی، مدنی، علمی و... مشاهده کرد. سرمایه اجتماعی در تعاملات افراد با دوستان، اعضای خانواده و یا با همکاران جریان دارد و می‌توان ملموس یا غیرملموس باشد. سرمایه اجتماعی باعث مشارکت و همکاری در درون گروه می‌شود و با افزایش آن، دستیابی گروه به اهداف آسان‌تر می‌شود. به همین جهت سرمایه اجتماعی برای همه تولید منفعت می‌کند. مفهوم سرمایه اجتماعی نیز مانند سایر مفاهیم علوم اجتماعی باید در ارتباط با بستر فرهنگی و اجتماعی هر جامعه بررسی گردد، علی‌رغم اینکه این مفاهیم عام هستند و تا حدودی نیز توافق عمومی درباره آنها وجود دارد، در هر فرهنگ و کشوری متناسب با فرهنگ، عرف، و به‌ویژه آموزه‌های مذهبی آن کشور توجه خاصی را می‌طلبد. این پژوهش نیز باهدف بررسی نقش انس با قرآن کریم در ایجاد سرمایه اجتماعی انجام پذیرفته است.

قرآن کریم، راه رسیدن انسان به پیشرفت مادی و تعالی معنوی را جز در بطن جامعه میسر نمی‌داند. آموزه‌های قرآن همواره ضمن بیان آیات متعددی که ناظر بر سیاست‌گذاری‌های نظام حقوقی اسلام است؛ به حفظ و تقویت انسجام جامعه تأکید می‌کند. پیروی عقیدتی و التزام عملی به دستورات قرآن سبب می‌شود مسلمانان به صورت یک اجتماع واحد و در قالب امت اسلامی جمع شوند. قرآن کریم از افراد جامعه می‌خواهد همگی به ریسمان الهی چنگ زده و از تفرقه پرهیزند.

انسان‌ها از طریق ارتباط و تعامل با یکدیگر، درصدد تأمین نیازها و محقق ساختن اهداف خویش برمی‌آیند و از طریق همین ارتباط جامعه شکل می‌گیرد. این نگرش به دین، در اسلام به خاطر جهت‌گیری مثبت آن به سوی دنیا و نسبت به جامعه و سیاست و تأکید فراوان بر مسئولیت‌های اجتماعی مؤمنان به مراتب افزون‌تر و قدرتمندتر از ادیان دیگر است. این تأکیدات ضمن ایجاد روابط عاطفی میان اعضای جامعه در قالب اخوت و برادری است.

حسین احمدی سفیدان و همکاران ♦ ۶۰۷

بدین صورت که قرآن کریم این اتحاد و همبستگی را همراه تألیف قلوب ایجاد می کند و زمینه ساز ایجاد همبستگی عمیق در جامعه می شود. این نیز به نوبه خود، سبب افزایش اعتماد و مشارکت و بالاخره چنین نگرشی می تواند زمینه بروز سرمایه اجتماعی در سطح جامعه شود.

جامعه آماری پژوهش حاضر کلیه دانشجویان دانشگاه تبریز بود. دامنه سنی پاسخگویان بین ۱۸ تا ۴۹ سال متغیر می باشد. از بین پاسخگویان ۲۷ درصد مرد و ۷۳ درصد زن می باشد. طبق یافته های تحقیق بین جنس و سن پاسخگویان با متغیر سرمایه اجتماعی رابطه معنی دار وجود ندارد؛ به عبارت دیگر بین زنان و مردان در میزان سرمایه اجتماعی تفاوتی وجود ندارد. همچنین بین میزان سرمایه اجتماعی در سنین مختلف نیز تفاوتی وجود ندارد.

وضعیت تأهل، مقطع تحصیلی و رشته تحصیلی متغیرهای دیگری بودند که مورد بررسی قرار گرفتند. نتایج نشان می دهد بین افرادی که به لحاظ رشته تحصیلی، مقطع تحصیلی و وضعیت تأهل باهم فرق دارند، در میانگین سرمایه اجتماعی این افراد، تفاوتی وجود ندارد. بر اساس یافته های تحقیق میانگین متغیر سرمایه اجتماعی در بین پاسخگویان (۴۳/۵۷) می باشد که با توجه به درصد میانگین محاسبه شده (۷۱ درصد) می توان گفت، میزان سرمایه اجتماعی پاسخگویان در حد متوسط به بالا می باشد. همچنین با بررسی درصد میانگین محاسبه شده برای هر کدام از ابعاد متغیر سرمایه اجتماعی نیز می توان گفت، پاسخگویان مورد بررسی بیشترین میزان سرمایه اجتماعی را در بعد انسجام اجتماعی (۷۹/۷۲ درصد) و کمترین میزان را در بعد اعتماد اجتماعی (۵۸ درصد) دارند.

میانگین متغیر انس با قرآن در بین پاسخگویان (۶۶/۱۱) می باشد که با توجه به درصد میانگین محاسبه شده (۶۶ درصد) می توان گفت، میزان انس با قرآن پاسخگویان نیز در حد متوسط به بالا است.

در بررسی میزان همبستگی بین متغیر سرمایه اجتماعی و متغیر انس با قرآن از ضریب همبستگی پیرسون استفاده شده است. مقدار ضریب همبستگی پیرسون بین دو متغیر سرمایه اجتماعی و انس با قرآن (۰/۴۹۹) می باشد که در سطح اطمینان ۹۹ درصد معنی دار بود. قابل ذکر است که شدت این همبستگی در حد نسبتاً قوی است. به این معنی است که با بالا رفتن میزان انس با قرآن در دانشجویان، میزان سرمایه اجتماعی آنان نیز افزایش پیدا کرده است.

این نتیجه همسو با نتایج تحقیقات ولی نژاد و میرفردی (۱۳۹۸)، قربانی (۱۳۹۷)، مسعودنیا و همکاران (۱۳۹۲)، افشانی و همکاران (۱۳۹۱) و ربانی و طاهری (۱۳۸۷) می‌باشد. نتایج تحقیقات این افراد نیز نشان داده است که به‌طور کلی انس با قرآن از متغیرهای تأثیرگذار در سرمایه اجتماعی می‌باشد. نتایج تحقیق حاضر نیز نشانگر ارتباط مستقیم انس با قرآن به‌عنوان یکی از مؤلفه‌های دینداری با سرمایه اجتماعی می‌باشد. بدین صورت که با بالاتر رفتن میزان انس با قرآن در بین افراد جامعه، میزان سرمایه اجتماعی آن جامعه نیز بالاتر می‌رود. در میان نظریه‌پردازان در حوزه دین و سرمایه اجتماعی، کلمن از جمله نظریه‌پردازان در این زمینه می‌باشد که به ارتباط مستقیم بین دین بر سرمایه اجتماعی تأکید داشته است. به نظر کلمن سرمایه اجتماعی بخشی از ساختار اجتماعی است. سرمایه اجتماعی شرط لازم برای پیشرفت جوامع و توسعه همه‌جانبه آن، ایجاد روابط صحیح، گسترش انسجام اجتماعی، اعتماد اجتماعی و مشارکت اجتماعی است به‌این‌علت سرمایه اجتماعی به‌عنوان مهم‌ترین شاخصه توسعه در هر جامعه‌ای مطرح است. کلمن سرمایه اجتماعی را منبعی برای کنش افراد می‌داند؛ و معتقد است که سرمایه اجتماعی با دین رابطه متقابل دارد و ضمن تأثیرگذاری بر آن، از آن تأثیر نیز می‌پذیرد. وی معتقد است دین می‌تواند شبکه‌های اجتماعی روابط را تقویت کند و ضمن آن باعث شکل‌گیری اعتماد اجتماعی نیز شود.

منابع

- احمدی سفیدان، حسین؛ کاظمی زاد، علیرضا (۱۳۹۸). «بررسی تأثیر انقلاب اسلامی در ارتقا آگاهی مردم از حقوق شهروندی و کرامت انسانی مطالعه موردی: دانشجویان دانشگاه آزاد اسلامی واحد تبریز»، فصلنامه مطالعات معرفتی در دانشگاه اسلامی، دوره ۲۳، شماره ۷۹: ۳۶۳-۳۷۹.
- احمدی، حسین؛ احمدی ازغندی، حسن (۱۳۹۳). «بررسی میزان گرایش دانشجویان نسبت به فعالیت‌ها و نهادهای فرهنگی دانشگاه؛ مطالعه موردی: دانشجویان دانشگاه آزاد اسلامی مشهد»، جامعه‌شناسی مطالعات جوانان، شماره ۱۶.
- افشانی، سیدعلیرضا؛ جعفری، زینب (۱۳۹۵). «رابطه سرمایه اجتماعی و امید به آینده در بین دانشجویان دانشگاه یزد»، فصلنامه علوم اجتماعی، دوره ۲۵، شماره ۷۲: ۱۱۵-۹۲.
- افشانی، سیدعلیرضا؛ عسکری ندوشن، عباس؛ حیدری، محمد؛ نوریان نجف‌آبادی، محمد (۱۳۹۱). «رابطه دینداری با سرمایه اجتماعی در شهر نجف‌آباد»، رفاه اجتماعی، دوره ۱۲، شماره ۴۴: ۲۵۹-۲۸۴.
- اندیشمند، ویدا (۱۳۸۸). «شناسایی مؤلفه‌های سرمایه اجتماعی در دانشگاه‌ها به‌منظور ارائه مدلی در جهت ارتقای آن»، رهبری و مدیریت آموزشی، شماره ۸.
- اوتق، ناز محمد، غفاری، غلامرضا، (۱۳۸۴). «بررسی بین رابطه بین سرمایه اجتماعی و کیفیت زندگی»، مجله مطالعات اجتماعی ایران، ۱۵۹-۱۹۹.
- پاتنام، رابرت (۱۳۸۰). *دموکراسی و سنت‌های مدنی*، ترجمه: محمد تقی دلفروز، تهران، انتشارات سلام.
- ترک‌زاده، جعفر؛ محترم، معصومه؛ گائینی، ابوالفضل (۱۳۹۶). *کاوش مفهوم سرمایه اجتماعی در قرآن کریم*، پژوهشگاه حوزه و دانشگاه، قم.
- ذهبی، عاطفه (۱۳۹۴). «بررسی تأثیر رابطه میان دینداری و سرمایه اجتماعی بر میزان نشاط اجتماعی در میان گردشگران مذهبی ایرانی (مورد مطالعه: شهر مشهد)»، دو فصلنامه علمی-پژوهشی اسلام و علوم اجتماعی، سال هفتم، شماره ۱۴: ۷۷-۹۱.
- ربانی، رسول؛ طاهری، زهرا (۱۳۸۷). «تبیین جامعه‌شناختی میزان دین‌داری و تأثیر آن بر سرمایه اجتماعی در بین ساکنان شهر جدید بهارستان اصفهان»، مجله علوم اجتماعی دانشگاه فردوسی مشهد، دوره ۵، شماره ۲: ۱۲۹-۹۱.

۶۱۰ ♦ بررسی نقش انس با قرآن کریم در ایجاد سرمایه اجتماعی...

- ریتزر، جورج (۱۳۹۴). «نظریه‌های جامعه‌شناسی در دوران معاصر»، ترجمه محسن ثلاثی، تهران، انتشارات علمی.
- سپهوند، رضا؛ جعفری، سلیمان (۱۳۹۵). «تأثیر احساس امنیت اجتماعی بر سرمایه و نشاط اجتماعی»، نشریه مدیریت سرمایه اجتماعی، دوره ۳، شماره ۴: ۵۴۱-۵۲۱.
- شجاعی زند، علیرضا (۱۳۸۶). «بررسی امکان همزیستی دین و مدرنیته»، فصلنامه علوم اجتماعی، شماره ۳۰: ۳۰-۶۳.
- صمدی، عباس؛ عباسی، مهرناز (۱۳۹۱). «بررسی تأثیر سرمایه اجتماعی بر رفتار رقابتی شرکت‌ها»، مدیریت فرهنگ‌سازمانی، دوره ۱۰، شماره ۲: ۸۵-۱۰۸.
- فصیحی، امان‌الله (۱۳۸۶). «دین و سرمایه اجتماعی»، معرفت، شماره ۱۲۳: ۷۹-۱۰۰.
- قربانی، علیرضا (۱۳۹۷). «بررسی رابطه‌ی میان دینداری و سرمایه‌ی اجتماعی در میان دانشجویان دانشگاه گلستان»، اسلام و علوم اجتماعی، سال دهم، شماره ۲۰: ۱۲۱-۱۴۰.
- کلانتری، عبدالحسین؛ کشاورز، امراه؛ مومنی، حسن (۱۳۹۵). «رابطه‌ی بین سرمایه اجتماعی و نشاط اجتماعی جوانان شهرستان دهلران»، پژوهشنامه مددکاری اجتماعی، دوره سوم، شماره ۱۰: ۴۱-۷۲.
- مسعودنیا، حسین؛ نجفی، داوود؛ خداوردی، علی؛ سلیمی، یزدان (۱۳۹۲). «بررسی رابطه دینداری و سرمایه اجتماعی در میان دانشجویان دانشگاه اصفهان»، فرهنگ در دانشگاه اسلامی، دوره ۳، شماره ۳: ۴۳۷-۴۵۴.
- ولی نژاد، عبدالله؛ میر فردی، اصغر (۱۳۹۸). «رابطه بین سرمایه اجتماعی و دین‌داری دانشجویان دانشگاه یاسوج»، معرفت فرهنگی اجتماعی، سال دهم، شماره ۹۳: ۲-۱۰۷.
- هاوالت مایکل و ام راش، (۱۳۸۰)، «مطالعه خط‌مشی عمومی»، ترجمه عباس منوریان و ابراهیم گلشن، تهران، نشر مرکز آموزش مدیریت دولتی.
- Ahmadi Sefidan, Hossein; Kazemizad, Alireza (2018). "Investigation of the impact of the Islamic revolution on promoting people's awareness of citizenship rights and human dignity, a case study: students of Islamic Azad University, Tabriz Branch", Quarterly Journal of Cognitive Studies in Islamic University, Volume 23, Number 79: 363-379.
- Ahmari, Hossein; Ahmadi Azghandi, Hassan (2013). "Investigation of students' attitude towards the activities and cultural institutions of the university; Case study: students of Islamic Azad University of Mashhad", Sociology of Youth Studies, No. 16.

- Afshani, Seyed Alireza; Jafari, Zeinab (2015). "**The relationship between social capital and hope for the future among Yazd University students**", Social Sciences Quarterly, Volume 25, Number 72: 115-92.
- Afshani, Seyyed Alireza; Askari Nadushan, Abbas; Haidari, Mohammad; Nooryan Najafabadi, Mohammad (2011). "**The relationship between religiosity and social capital in the city of Najaf Abad**", Social Welfare, Volume 12, Number 44: 259-284.
- Andishmand, Vida (2008). "**Identifying the components of social capital in universities in order to provide a model for its promotion**", Educational Leadership and Management, No. 8.
- Onq, Naz Mohammad, Ghafari, Gholamreza, (2004). "**Investigation of the relationship between social capital and quality of life**", Iranian Journal of Social Studies, 199-159.
- Putnam, Robert (1380). **Democracy and Civil Traditions**, translated by: Mohammad Taghi Delfrooz, Tehran, Salam Publishing House.
- Turkzadeh, Jafar; Mohtaram, Masoumeh; Gaini, Abolfazl (2016). **Exploring the concept of social capital in the Holy Qur'an**, Hohza Research Institute and University, Qom.
- Zahabi, Atefeh (2014). "**Investigation of the effect of the relationship between religiosity and social capital on the level of social vitality among Iranian religious tourists (case study: Mashhad city)**", scientific-research journal of Islam and social sciences, 7th year, number 14: 91-77.
- Rabbani, Rasoul; Taheri, Zahra (2008). "**Sociological explanation of the degree of religiosity and its effect on social capital among residents of the new city of Baharestan, Isfahan**", Journal of Social Sciences of Ferdowsi University of Mashhad, Volume 5, Number 2: 129-91.
- Ritzer, George (2014). "**Contemporary sociological theory**", translated by Mohsen Solasi, Tehran, Elmi Publications.
- Sepahvand, Reza; Jafari, Suleiman (2015). "**The effect of feeling of social security on capital and social vitality**", Journal of Social Capital Management, Volume 3, Number 4: 541-521.
- Shujaei Zand, Alireza (2007). "**Investigating the possibility of coexistence of religion and modernity**", Social Sciences Quarterly, No. 30: 30-63.
- Samadi, Abbas; Abbasi, Mehrnaz (2019). "**Investigating the impact of social capital on the competitive behavior of companies**", Organizational Culture Management, Volume 10, Number 2: 108-85.
- Fasihi, Amanullah (2007). "**Religion and social capital**", Marefat, No. 123: 79-100.
- Ghorbani, Alireza (2017). "**Investigating the relationship between religiosity and social capital among students of Golestan University**", Islam and Social Sciences, Year 10, Number 20: 121-140.
- Kalantari, Abdul Hossein; keshavarz, Amrollah; Momeni, Hassan (2015). "**The relationship between social capital and social vitality of the youth of Dehloran city**", social work research journal, third volume, number 10: 41-72.

- Masoudnia, Hossein; Najafi, Dawood; Khodaverdi, Ali; Salimi, Yazdan (2013). "**Investigating the relationship between religiosity and social capital among Isfahan University students**", Culture in Islamic University, Volume 3, Number 3: 437-454.
- Valinejad, Abdullah; Mirfardi, Asghar (2018). "**Relationship between social capital and religiosity of Yasouj University students**", Social Cultural Knowledge, 10th year, number 2:93-107.
- Howlett, Michael and M. Rush, (2008), "**Public Policy Study**", translated by Abbas Monavarian and Ebrahim Golshan, Tehran, published by the Public Management Education Center.

